

DERLEYEN
FERYAL SAYGILIGİL
AFFETMENİN POLİTİKASI

Affetmenin Politikası

© Feryal Saygılıgil

© Dipnot Yayınları, 2023

ISBN: 978-625-99240-2-1

Sertifika No: 14999

Dipnot Yayınları 399

1. Baskı 2023 / Ankara

Editör: Feryal Saygılıgil

Kapak Tasarımı: Duysal Tuncer

Kapak Resmi: Edvard Munch, Kırmızı ve Beyaz, Tuval üzerine yağlı boya.

Düzeltili: Ümit Özger

Baskı Öncesi Hazırlık: Dipnot Bas. Yay. Paz. Ltd. Şti.

Baskı: Sözkeseen Matbaacılık

İvedik O.S.B. 1518. Sok. Mat-Sit İş Merkezi No: 2/40

Yenimahalle/ANKARA - Tel: (0 312) 395 21 10

Dipnot Yayınları

Selânik Cad. No: 82/24 Kızılay / Ankara

Tel: (0 312) 419 29 32 / Faks: (0 312) 419 25 32

eposta: dipnotkitabevi@yahoo.com

www.dipnotkitap.com

Derleyen
Feryal Saygılıgil

AFFETMENİN POLİTİKASI

*Murat Yurtgöl ve Suruç Katliamında yaşamını
kaybedenlerin anısına saygı ve bağlılıkla...*

İÇİNDEKİLER

Giriş Affetmenin Politikası	9
Feryal Saygılıgil	
Bağışlamanın Kederi ya da Bağışlamayı Bağışlatmak	19
Sevilay Çelenk	
Kötülük Bağışlama Kadar Güçlüdür!	37
Ali Çakmak	
Bağışlamanın Politik Acizliği	59
Nesrin Uçarlar	
Bağışlamadan Uzlaşmaya	93
Fatmagül Berktaş	93
Helâlleşme	113
Tanıl Bora	
Anlatmaya ve Dinlemeye Sadakat:	
Jean Améry, Hınç ve Umut	121
Umut Tümay Arslan	
Demokrasiye Geçiş Süreçlerinin Tartışmalı İlişkisi:	
Toplumsal Barış, Uzlaşma ve Af Düzenlemeleri.....	157
Cansu Muratoğlu	
Muktedirin Merhameti: Pragmatizm,	
Düşmanlık ve Adalet Yıkımı Olarak Af Siyaseti.....	183
Hülya Dinçer	

<i>Sen kimsin? Affetmenin Etik İmkânlılığı Üzerine....</i>	215
İlkay Özküralpli	
Affetme(me)k, İntikam ve Adalet	235
İşıl Çoklar Okutkan	
Tektanrılı Dinlerde Bağışlama	269
Nimet Altıntaş	
Ölümler Adına Konuşulabilir mi?	
İrkçilik, Soykırım, Özür ve Bağışlama.....	295
Hatice Çoban Keneş	
Unutmak Zor, Affetmek Kolay mı, Ya Barışmak? ...	313
Kayuş Çalıkman Gavrilof	
Kadınlar Affeder mi?.....	325
Feryal Saygılıgil	
Karin Karakaşlı'ya Özür Mektubu.....	335
Sibel Kır	
İklim Adaletine Affetmek Üzerinden Bakmak:	
Yaşamı Savunmaktan İnatla Vazgeçmemek	365
Sare Öztürk	
Katkıda Bulunanlar.....	379

GİRİŞ

AFFETMENİN POLİTİKASI

Feryal Saygılıgil

Affetmek üzerine bir kitap hazırlama fikri, Işıl Çoklar'ın doktora tez¹ jürisinde bulunduğum sırada zihnimde belirdi. Affetmenin mümkün olup olamayacağını ya da hep kalacak bir sızının gölgesinde hangi koşullarda mümkün olabileceğini, bağışlamak, özür dilemek, affetmek kavramlarının ne anlama geldiğini daha çok düşünmeye ve bu kitabın bazı yazarlarıyla da tartışmaya başladım². O günlerin sonrasında küçücük bir umut gibi kendini gösteren Çözüm Süreci'nden³ geçildi ve ardından ucu bucağı görünmeyen karanlık günler geldi: Acısını hâlâ çok derinden hissettiğim sevgili yoldaşım, arkadaşım Mu-

¹ Bkz. Kişilik Özellikleri ile Bağışlama Eğilimi Arasındaki İlişkinin İntikam Güdüsü ve Adalete Duyarlık Temelinde İncelenmesi (2014).

² Özellikle Ali Çakmak, Sevilay Çelenk ve İlkey Özkürallı başından beri böyle bir çalışma yapmak fikrimi ve aklıma takılan soruları tartıştığım arkadaşlarımdı. Zihnimde bu çalışma berraklaşmaya başlayınca, başta Hatice Çoban Keniş olmak üzere bu kitapta yer alan diğer yazar arkadaşlarımla da düşüncelerimi paylaştım. Onlar da sağolsunlar teveccüh gösterdiler ve kitapta yer almayı kabul ettiler.

³ 16 Temmuz 2014'te Resmi Gazete'de Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun adıyla yayımlanarak kanunlaşmıştır. Bkz. https://tr.wikipedia.org/wiki/Çözüm_Süreci

rat Yurtgöl'ü ve sevgili öğrencim Hatice Ezgi Sadet'i de kaybettiğimiz Suruç katliamı, sonrasında yaşanan Ankara katliamı, Cizre Bodrumları, Barış için imza ve KHK süreçleri... Bütün bu olan bitenden, acı ve zulümden sonra benim için affetmek git-gide anlamsızlaşsa da "Affetmek" üzerine düşünmekten hiç vazgeçemedim.

Yakın tarihimizde, 2015-2016 yılları arasında Cizre'de, Silopi'de, Sur'da, Nusaybin'de, İdil'de yaşananları, buralarda ilan edilen sokağa çıkma yasaklarını, on binlerce insanın evlerinden göçe mecbur bırakılmasını, tanık olduğumuz insanlık dramlarını birkaç cümleyle ifade edebilmek hiç ama hiç kolay değil. Zorunlu göçe maruz kalan insanların beş yüz bini geçtiği söylenmekteydi. Bu süreçte yaşanan çatışmalar nedeniyle üç bin altı yüz otuz sekiz kişinin yaşamını yitirdiği kayda geçti⁴. Ayça Söylemez'in 18 Şubat 2016 tarihli haberinde HDP Şırnak Milletvekili Faysal Sarıyıldız'ın, yetkililerin açıklamasını yalanlayan sözleri yer alıyordu:

Cizre'de halen yasak sürdüğü için insanların öldüğü bodrum katına, o mahalleye gidip bakamıyoruz. Binalardan iş makineleriyle cenazeler çıkartılıyor, diğer çıkarılanlarla birlikte Dicle Nehri kenarına götürülüyor. Binaları kökten temizlemeye çalışıyorlar. Devlet delilleri yok etmeye çalışıyor.⁵

Keskin nişancılar tarafından 8 Ocak 2016'da Sur'da vurulan on yedi yaşındaki Rozerin'in annesi Fahriye Çukur da, Vecdi Erbay'ın 20 Şubat 2016 tarihli yazısında "Ne zaman bitecek bu

⁴ Bkz. <https://bianet.org/bianet/toplum/271369-helallesme-yaralari-sarmaklamumkun-olur>

⁵ <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/172244-cizre-den-cikan-cena-zelerteshis-bekliyor>

savaş? Bu abluka ne zaman kalkacak? Ne zaman gidip çocuklarımızı alacağız?”⁶ diye soruyordu.

Barış İçin Kadın Girişimi'nin hazırladığı *Kadınlar Cizre ve Sileri'yi Anlatıyor* isimli videoda⁷ (9 Kasım 2015 tarihli) ise Cizreli bir kadın, “Ne yapacaksın dilimi mi keseceksin? Bu dil bana annemin karnında verilmiş. Ben Türkçe bilmiyorum. Zorla mı Türkçe, Türk yapacaksın? Ben Kürdüm. Kürt olduğumuz için ölelim mi?” diye dayanışma için oraya giden kadınlara soruyor; “artık kimse ölmesin. Biz çocuklarımızı öldürsünler diye büyütmedik... Sesimizi, sözümüzü iletin, siz bizim sesimiz olun” diye özellikle vurguluyordu.

Acıyı bizzat yaşayanların resmî açıklamaların gerçeği yansıtmadığına yönelik aktarımları tam da hakikat üzerine düşünmemiz ve de hakikatten asla vazgeçmememiz gerektiğini hatırlatıyor.

Jında Zekioğlu'nun yazdığı *Derve*'de Gule şöyle isyan ediyordu:

Ben de istiyordum eşimle güzel günler geçirmeyi. Çocuklarımızı birlikte büyütmeyi. Ama ben çocuklarımı, mürüvvetini görmeden toprağa vermiştim. Hakkım mı değildi? Kimin hakkı peki? Kötü biri miydim? Kim iyi peki?

Hangi hayatı yaşadığımı bilmiyorum.

Birini sevdim, eşim oldu. Kaybettim, yarım kaldım.

Çocuklarım doğdu, anne oldum. Kaybettim, yarım kaldı.

Kürt doğdum, şehrim yıkıldı. Kaybettim, yarım kaldım.

Kim olduğumu dahi bilmiyorum.

Hayat mı denir şimdi buna?⁸

Etel Adnan savaşın erkek ve kadınlar için başka türlü yaşandığından söz eder. Ona göre, Lübnan iç savaşı patlak ver-

⁶ <http://bianet.org/biamag/insan-haklari/172266-rozerin-in-evinde-uyku-unutulmus>

⁷ Bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=9XPt--KGfwE>

⁸ Jında Zekioğlu, *Derve*, Ankara: Dipnot Yayınları, 2020, s. 258.

diğinde, erkekler bunlara siyasi bağılılıkları ve ideolojileri doğrultusunda Baasıcı, Nasırcı ya da Falanjist partilerin hangisine üye ve yakın duruyorlarsa ona göre tepki verirler. Kadınlar ise gündelik yaşam üzerine düşünmek zorundadırlar.

Bir ev havaya uçurulduğunda, erkekler, 'bir evi havaya uçurdular, ev gitti' der. Ama bu haberi duyan bir kadın, o eve verilen emeği, evin kadınının o evde temizlikle, yemek pişirmekle, çamaşır yıkamakla geçirdiği bitmez tükenmez saatleri aklına getirir... Erkeklerden savaşa yol açan fikir uğruna savaşmaları hatta bu uğurda can vermeleri beklenirken kadınlar, yaşanan felaket için feryat eder. Bunlar neredeyse iki farklı görev gibidir.⁹

Bütün bu sürecin aktörleri erkekler gibi görünür. Oysa onların etkinliğinin doğası yalnızca zaman ve mekân (sınırlar) bağlamında değerlendirilebilir. Sınırları koyanlar da erkekler değil midir zaten? Butler, "sınır farklılar arasında aracılık yapar, kendi ayrılığında sana bağlı olduğum bir müzakeredir."¹⁰ Sen olmadan "Ben" in hiçbir anlamının olmamasıdır. Hayatta olmamanın tek nedeni senin de olmandır. Karşılıklı olarak bağımlı olmamızdır.

Birbirimize olan ihtiyacımızı idrak ettiğimizde birlikte iyi yaşamak için bir pencere açmış oluruz. Politika yapmanın zemininin temel ilkelerini oluşturmaya başlarız. Ortak bir dil yakalamaya çalışılıp, hikâyeler baştan anlatılırken muktedirlerin, ezilenlerin, kadınların boş kategoriler olduğu kabulünden hareket etmek gerekir. Bu da tahakküm ve sömürü mekanizmasının işleme biçimi, hiyerarşik ilişkilerin, toplumsal cinsiyet, ezen-ezilen mücadelesinin nasıl ve kimler tarafından oluşturulduğunu anlatan bir tarih anlayışının yeniden kurgulanması, hafızamızı tazelemek anlamına gelir. John Berger, *A'dan X'e* de sadece güçlüler için tarihin dikine bir çizgi olduğunu ve

⁹ Etel Adnan, *Duvar Dergisi*, Eylül-Ekim 2012, s. 4.

¹⁰ Judith Butler, *Savaş Tertipleri*, çev. Şeyda Öztürk, İstanbul: YKY, 2015, s. 48.

bugünleri daima o çizginin zirvesinde olduğunu söyler. Aşağıdakiler içinse tarih, ancak geriye ve ileriye bakarak cevaplanabilir bir sorudur ve bu da yeni sorular yaratır (s. 126) der. Bu yaklaşım tıpkı, Walter Benjamin'in Tarih Meleği'nde olduğu gibi¹¹ geçmişte pek de hesaba katılmayan enkazı diriltmekle, oradan bir pırıltı yakalamakla mümkündür. Gündelik yaşam pratiğini göz önünde bulundurarak, hikâyelere dışarıdan bakarak, idrak ettiklerimizi unutmadan, yaşanan tecrübeleri yeni baştan anlamaya çalışıp üzerine düşünerek, ancak böyle bir tarihsel bakışla gerçek aktörlerin mücadele deneyimi kavranabilir. Ezilenler, güvencesizler, kırılganlar, kadınlar, görünmeyenler kendi tarihlerinin de olduğunun farkında olan özneler olarak mücadele edebilirler.

Hannah Arendt, *Sorumluluk ve Yargı*'da (çev. Müge Serin, Sel Yayıncılık, 2018) insana dair çok önemli bir çıkarsamada bulunur: "İnsan tam da kendi güçsüzlüğünü kabul edebildiği için, geriye kalan son gücünü ve direncini en umutsuz koşullar altında bile koruyabilir" (s. 45). Neyin doğru, neyin yanlış olduğunu duyarlılık yoluyla bilmenin bir biçimi olarak (s. 101) "vicdan" ı tartıştığı eserinde, sorumlulukla ilgili de en önemli ayrımın insanın "bunu yapamam" demesi, "bunu yapmamam gerek" dememesi (s. 75) olduğunu dile getirir. Kitabın ilerleyen sayfalarında "irade" üzerinden bu durumu daha açık bir biçimde ifade eder: "Bazı şeyleri yapamam çünkü bu şeyleri yaptıktan sonra kendimle beraber yaşamam artık mümkün olmayacaktır" (s. 92). "Kişisel olmayana geçiş, ancak yalnızlıkta mümkün olan, ender görülür nitelikte bir dikkatle gerçekleşir. Sadece fiziksel değil aynı zamanda ahlaki bir yalnızlık da gerekir."¹² Weil'e gö-

¹¹ Walter Benjamin, "Tarih Kavramı Üzerine", *Pasajlar* içinde, çev. Ahmet Cemal, İstanbul: YKY, 1992.

¹² Simone Weil, *Kişi ve Kutsal*, çev. Murat Erşen, İstanbul: Vakıf Bank Kültür Yayınları, 2019, s. 25.

re, düşünme etkinliğini çok önemseyen Arendt, Platon'dan feyz alarak "kendimle aramdaki sessiz diyalog" eylemini çok önemser.¹³

İnsanın kendisiyle yaşaması, yüzyıllardır filozofların üzerine düşünmekten vazgeçmediği bir mesele. İnsanın öncelikle kendisiyle karşılaşmayı göze alması kaçınılmaz. Ancak bu uğraşının ilk koşulu samimiyet olsa gerek. Kendine karşı samimiyet. Bu da sanırım bu dünyada tek ve en özel olmadığımızı, tesadüfen bu gezegen üzerinde diğer canlılar gibi yer aldığımızı kavramakla ilgilidir. Bu kavrayışı oluşturmak da aşama aşama kendi içine dönmek, acı çekmek, kendindeki başkalaşımı keşfetmek ve de gerçekten samimiysek içine kapanmak değil genişlemek anlamını taşır.

Yemek, barınma, eğitim, sağlık, ifade özgürlüğü, güvenlik hakkı; bütün bunların kimler için olduğu sorusu oldukça anlamlı ve önemli bir sorudur. Kırılgan ve güvencesiz olanların, yani belirli bir topluluğun ekonomik ve toplumsal olarak mağduriyet yaşadığı, yaralanmaya, açlığa, hastalığa, yerlerinden edilmeye, yoksulluğa, şiddete, hapsedilmeye, ölüme maruz kalabildiği politik bir duruma tekabül eden yaşam haklarının ihlal edildiği düzende, sığınacakları yer neresi olabilir? Bütün bunlardan kaçarak başka bir "yer" edinmek, sığınmak mümkün müdür? Dolayısıyla Butler'ın sorusuna geri dönersek: "Ulus devlete sığınarak şiddetten korunmak, ulus devletin ustalıkla yönlendirdiği şiddete maruz kalmaktır, dolayısıyla şiddetten korunmak için ulus devlete başvurmak tam da potansiyel bir şiddeti başkasıyla değiştirmektir."¹⁴ Buradan hareketle, nasıl bir direnişten güç alarak siyaset geliştirilmelidir?

¹³ A.g.e., s. 146.

¹⁴ *Savaş Tertipleri*, s. 32.

Hakikati öğrenmek için mücadele etmeden direniş imkânlarını geliştirmek zor. Güç aldığımız yer hakikate kavuşma umudu. Yaşanılan durum karşısında hakikati öğrenmek, araştırmak, bunu ifade etmek zorunlu ve insan olmanın gereği. Said'in, Chomsky'nin çağdaşı, mücadele içinde gerçek bir dost, Pakistanlı düşünür İkbal Ahmet'e göre,

Hakikat yinelenmelidir. Hakikat birden çok kez söylendi diye bayatlamaz. Bu nedenle onu yinelemek gerekir. Kimin dinleyip dinlemediğini dert etme. Chomsky, medyada ve öteki iktidar kurumlarında hakikati bir kez söylemenin yeterli olmadığını biliyor. Aynı noktayı kanıtlamak için farklı olguları yinelemeye devam etmek zorundasın.¹⁵

Dolayısıyla yinelemekle hatırlamak ve unutturmamak da söz konusu olur. Said'e göre aydın ilişki kurduğu her şeyi sorgulama, peşinen kabul etmeme sorumluluğunu taşıyan, her zaman 'erk karşısında hakikati konuşma' ödevi olan insandır.¹⁶

İkbal Ahmet direnmek, mücadele etmek ve keşfetmek arasında bir bağ kurar. Ona göre, "Direnmezseniz, mücadele etmezseniz, keşfedemezsiniz. En az başka insanlar kadar insan olduğunuzu keşfedemezsiniz."¹⁷ Kapitalizmin dinamiklerinden biri olan açgözlülüğü perçinleyen tüketim kültüründe "acı yok sayılıyor."¹⁸ Başkalarının acısına *bakmamamız* öğretiliyor. Çünkü başkası bizi, bizim olanları tehdit edendir. Sara Ahmed, "birinin acısına karşılık vermenin etiği bilemeyeceğin ya da hissedemeyeceğin bir şeyin tesirinde kalmaya açık olmayı gerektirdiğini

¹⁵ İkbal Ahmet, *İmparatorluğa Meydan Okurken*, çev. Utku Özmakas, İstanbul: Zoom Kitap, 2016, s. 28.

¹⁶ Emrah Göker, "Hemderdimiz Edward Said", *Toplum ve Bilim*, sayı 99, Kış 2003/2004, s. 14.

¹⁷ *Savaş Tertipleri*, s. 23.

¹⁸ John Berger-Yücel Göktürk, *İstanbul'dan Gelen Telefon*, İstanbul: Metis Yayınları, 2016, s. 20.

söyler.¹⁹ Başkasına açık olmak, başkasının derdini kendi derdin olarak bilmeyi de zaruri görür. Bu da yine İkbal Ahmet'in dediği gibi risk almayı gerektirir. "Yaşamın ve öğrettiklerimin hepsinin iki temel ilkesi olduğunu düşünüyorum: Eleştirel düşünmek ve riskler almak."²⁰ Ahmet'e göre eğer riskler almazsak ortak iyiye hizmet edemeyiz.

Kendimizi kendimize açarak güçsüzlüğümüzü görebildiğimize, ancak bundan sonra kendimizle iç rahatlığıyla yaşayabileceğimize, diğerini görmenin yollarını herkesin kendi meşrebince bulabileceğine dair umudu yitirmemek gerek. Solnit'in uyarısını da yabana atmadan: "Kendini başkasının yerine koyarak hissetmenin tehlikeleri öyle korkutucudur ki, birçokları vazgeçer bundan ve yolundan dönmeyi haklı gösterecek ayrıntılı hikâyeler geliştirirler. Sonra da büzüşmüş olduklarını unuttururler. Şöyle ve böyle çoğumuz yaparız bunu."²¹

Cizreli kadınlar "*bağırarak, zılgıt çekerek*" sesleriyle hakikati sağır kulaklara duyuruyorlardı. Sadece kendileri için değil insanlığını unutmuş birçok kişinin kendisini keşfetmesi için haykırıyorlardı. Böylece hafızamıza unutmamamız gerekenleri nakşediyorlardı. Ricoeur'un tanımında, "af, hafızanın, tarihin ve unutmanın ortak ufkunu oluşturur. Hep geride kalan bu ufuk ele geçirilmekten kaçır ve affı zorlaştırır, vermesi ve alması zor olsa da imkânsız değildir. Af, suç ile affetme kutuplarının arasındaki orantısızlıktan kaynaklanır. Bu dikey ve seviye farklılığından gelen bir dengesizliktir; suçun derinliği ile affın yüceliği arasında bir uyumsuzluk bulunur."²²

¹⁹ Sara Ahmed, *Duyguların Kültürel Politikası*, çev. Sultan Komut, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2015, s. 46.

²⁰ *Savaş Tertipleri*, s. 68.

²¹ Rebecca Solnit, *Yakındaki Uzak*, çev. Müge Karahan, Mehmet Öznur, İstanbul: Encore Yayınları, 2015, s. 114.

²² Aktaran, Saime Tuğrul, *Yitik Bellek, Yas Kimlik Yüzleşme*, Ankara: Dipnot Yayınları, 2021.

Tam da buradan, bu dengesizlikten, uyumsuzluktan başlayarak kitabın yazarları metinlerinde affetmenin, bağışlamanın imkânı ya da imkânsızlığını tartışıyorlar. Affetmeyi, bağışlamayı, özür dilemeyi, helâlleşmeyi, siyasal bağışlamayı, bağışlamanın kederini, politik af ve politik özür dilemeyi, genel af ve özel affı, onarıcı adaleti, hukuki af düzenlemelerini, politik bir enstürüman olarak affı, modern siyasetle af ilişkisini, yas tutmayı, geçmişle yüzleşmeyi, yaralarımızı, yaşamı savunmayı, oyunbozanlığı, sükûtu, uzlaşmayı, direniş imkânlarını, umudun ve huncin birlikteliğini çeşitli veçheleriyle, kavramsal ya da öznel olarak, tarihsel süreçler içinde masaya yatırıyorlar. Tek tanrılı dinlerde bağışlama, ırkçılık ve soykırım politikalarına rağmen affetmek, geçmişle hesaplaşma ve toplumsal barışın inşasının kesiştiği yerde af pratiklerinin durduğu yer ve bu pratiklerin hangi işlevi yerine getirdiği ya da getiriyor mu sorusunu tartışmak, affetmenin devletin ekstra cezalandırma/cezasız bırakma politikasının inşasındaki rolü, 24 Nisan 1915 felaketine tanıklık ettikten sonra barışmanın imkânı ya da imkânsızlığı, Karin Karakaşlı'nın metinleri üzerinden "özür dilemeyi" ele almak, iklim adaletine affetmek üzerinden bakmak ve yaşamı savunmaktan vazgeçmemek, erkek şiddetine karşı kadınların bir araya gelmesi ve isyan etmesinin önemi, politik uzlaşma ve dünyada bir arada yaşamayı öğrenmemizin zorunluluğu, geleceğe ilişkin umudun nasıl mümkün olabileceği tartışılan konular arasında. Yazarlar, konuşabilmemizin imkânlarını anlamaya ve bir anlamda da yaratmaya çalışıyorlar.

Affetme, bağışlama, özür dileme kavramları üzerine düşünürken ve metnin politik çerçevesini çizerken ağırlıklı olarak Derrida, Ricoeur, Arendt, Améry, Jankélévitch, Butler, Ahmed, Nichanian gibi düşünürlerle birlikte tartışmak gerekiyor. Yazarlarımızın birçoğu da bu düşünürler çerçevesinde "affetmek"i ele alırken bir fikir, kişisel bir tavır olarak affetmek ile zaman

zaman alınması zorunlu olan siyasal tutumlar arasındaki gerilim ve çakışmazlık da söz konusu elbette. Bu nedenle yazılar felsefe, ilahiyat, psikoloji, hukuk, siyaset felsefesi ile bugünün siyasal sorunları ve Türkiye'nin yakın tarihiyle iç içe geçen af meselesi arasında gidip gelmekte.

Yukarıda adı geçen düşünürlerden yola çıkarak "bağışlamanın unutmak olmadığını" (Derrida), bağışlamanın "ısmarlama unutuşa" hizmet ettiğini (Ricoeur), "kötülülüğün" de bağışlama kadar güçlü olduğunu (Jankélévitch), "cezalandırılmaz olanın bağışlanamayacağını, bağışlanamaz olduğu düşünülenin de cezalandırılmaz olduğunu" (Arendt), "bağışlamakla özgürlük arasındaki ilişkiyi" (Arendt), "hınç etiğini" (Améry), "felaketi tanıklığın değil edebiyatın anlatabileceğini" (Nichanian), "yaralarımızı" (Ahmed), "yaranabilirliğimizi ve bunun temelinde kurulan yaşamın dönüşümüne dair imkânların peşine düşen bir zeminde kurulan sorumluluğumuzu" (Butler) metinlerinde açmıyarak, tartışıyor yazarlarımız.

Kitabın yazarlarına büyük bir özen ve özveriyle metinlerini kaleme aldıkları için minnettarım. Emirali Türkmen'e, bu kitap fikrinden söz ettiğimde heyecanıma ortak olduğu ve beni yüreklendirdiği için çok teşekkür ederim.

Kitabın küçük de olsa birbirimizi duyabileceğimiz ve konuşabileceğimiz bir pencere açabilmesi ümidiyle...

Teşvikiye, Ocak 2023